

3

הבנת הבעיה

"ישנם אנשים שההתעמלות היחידה שהם מבצעים היא לקפוץ הישר למסקנה!"

— פנסי טורנס

אנשים רבים ממהרים לנסות ולפתור בעיה העומדת בפניהם ולא מקדישים תשומת לב מספיקה להבין מהי בדיוק הבעיה. לעתים, הכול בא על מקומו בשלום הודות לעבודה מאומצת וקצת ומזל. בפעמים אחרות, לפעמים אחרי שעות (או ימים ואפילו חודשים) של עבודה נטולת הישגים, הם מבינים לבסוף ששאלו את השאלות הלא-נכונות ועבדו על הבעיה הלא-נכונה. חוקרי פתרון בעיות הדגישו את הצורך בבחינה קפדנית של האופן שבו הבעיות מוגדרות, ממוסגרות או נבנות, לפני שפונים לעסוק בפתרון. חוקרים אף הציעו להתייחס לתהליך מציאת הבעיות כאל תחום עצמאי, הנבדל מהתחום של פתרון בעיות. אנו מסכימים כי העיסוק הראשוני בהבנת הבעיה ובנייתה הוא אכן חשוב מאוד, ומאמינים שלמשימה זאת יש היבטים רבים:

- לפני העבודה עם כל אחד מהרכיבים או השלבים של פב"י, התכוננו לקראת פב"י וקבעו את מידת התאמתו למצב ולמטרות שלכם (ראו הערכת משימה, פרק 2);

החליטו היכן להתחיל את עבודתכם במסגרת פב"י (ראו תכנון תהליך, פרק 2).

• אם החלטתם שיש צורך להבהיר את מצבכם או את האתגר העומד בפניכם, או לעבד את הבעיה בדרכים שיפתחו כיוונים חדשים, ישמו אסטרטגיות המתאימות להבנת הבעיה.

השימוש ברכיב הבנת הבעיה של פב"י יהיה פורה ומספק כאשר אתם צריכים להיות בטוחים שאתם מנסחים או מגדירים הזדמנות או אתגר בצורה הטובה ביותר. אם נדרשים מיקוד או הכוונה למאמצי פב"י, יישומו של אחד או יותר משלושת השלבים של הבנת הבעיה יקל עליכם בהמשך בשימושכם בדמיון, ביצירתיות, בשיפוט ובחשיבה ביקורתית.

רכיב הבנת הבעיה כולל שאלות וסוגיות, כגון: "במה אנו עוסקים? מהם היעדים והאתגרים שלנו? אילו נתונים חשובים עלינו לבחון? כיצד נצביע על... ננסח... נפתח... נזהה... נבנה את... נתמודד עם... [הבעיה במהלך עבודתנו בצוותא? מהי הדרך הטובה ביותר להצגת הבעיה שאנו מעוניינים לפתור? במהלך העבודה עם רכיב זה, עליכם להיות מסוגלים ונכונים ליישם את כללי היסוד או הקווים המנחים לשיפוט מושהה וחיובי ולהשתמש בחשיבה מסתעפת ובחשיבה מתכנסת גם יחד.

כאשר אתם מתמודדים עם מצב המחייב הבהרה, התמקדות והגדרה, יש לשימוש באסטרטגיות מתוך רכיב הבנת הבעיה כמה מעלות חשובות, והוויתור עליהן כרוך בסיכונים ממשיים. לוח 3.1 להלן מסכם מעלות וסיכונים אלה.

לכל אחד משלושת שלבי פב"י להבנת הבעיה יש מטרה ייחודית. תצטרכו לשקול את החשיבות והתועלת של כל מטרה

בעת שאתם עוסקים בבעיה. מציאת הכיוון תסייע לכם לזהות את המטרה הרחבה או את הצורך הכללי בתוך מצב או אתגר "עמום", ולנסחם בדרך בונה. מציאת-נתונים תסייע לכם לאתר גורמים החשובים להבנת המקום שבו אתם מצויים כעת ותקל עליכם לזהות את המקום שאליו אתם שואפים להגיע, את הרכיבים החיוניים לשם כך ואת ה"מהות" בתוך גודש המידע המוצג בפניכם. מציאת הבעיה מדריכה אתכם בבניית שאלה מוגדרת, ממוקדת ומכוונת למטרה, שאלה שתשמש ליצירת רעיונות חדשים או לניתוחם.

לוח 3.1: יתרונות וסיכונים הכרוכים בהתייחסות (או בחוסר התייחסות) לרכיב הבנת הבעיה

סיכונים הכרוכים באי-הבנת הבעיה	היתרונות שבהבנת הבעיה
1. העלאת רעיונות רבים, שלא באמת מתאימים למישהו או לבעיה כלשהי.	1. קביעת מוקד או כיוון למאמצי פב"י בהמשך.
2. העלאת רעיונות המועדים לכישלון משום שפסחתם תחילה על סוגיות ונתונים חיוניים או התעלמתם מהם.	2. זיהוי בעיות מרכזיות שבגללן אתם זקוקים לרעיונות חדשים.
3. חוסר יכולת להעלות רעיונות פוריים משום שהשאלה אינה מנוסחת היטב.	3. שלהוב הדמיון והגברת החדשנות והתהליך היצירתי.
4. אזכור של רעיונות ישנים בגלל שימוש בשיטות ישנות להגדרת בעיות.	4. לכידת הסקרנות, האנרגיה והמוטיבציה של הקבוצה.